

TAJNE VEZE

Đorđe Matić

Tajne veze

*Slušanja,
oslušivanja*

Đorđe Matić:
TAJNE VEZE

Pogovor
Muharem Bazdulj

Copyright © 2017 by Đorđe Matić
Copyright © 2017. za ovo izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Tehnički urednik
Dragana Mujezinović

Lektor
Vesna Đukić

Redaktor
Aleksandra Dragosavljević

Dizajn korica
Goran Filipović

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Warnock Pro

ISBN: 978-86-86059-94-9

Smederevo, 2017.

www.heliks.rs

Sadržaj

1	Na Tri kralja	3
2	Daj nam sunca	19
3	Čistim svoj život ili o gorčini i ironiji	36
4	Crveno i crno	55
5	Glasovi zaboravljenih predaka	69
6	Milesova djeca	77
7	O pripadnostima	
	– evropska priča u šest dijelova	90
8	Izgubljeni raj	109
9	Pjesme iza lažnih imena	122
10	Šest lica tišine	130
11	O nama, jeziku i vremenu drugačije šutnje	147
	<i>Pogovor</i>	162
	<i>Indeks imena</i>	168
	<i>Zahvalnica</i>	173
	<i>O autoru</i>	175

...finding complexity in simplicity.
(...naći kompleksnost u jednostavnosti.)

SONNY ROLLINS, jazz-saksofonist

I lack arrogance to ignore detail.
(Nedostaje mi arogancije za ignorisanje detalja.)

SHERLOCK HOLMES

Na Tri kralja*

Nedavno sam dobio poziv za suradnju – jedan mlađi lokalni novinar planira, bit će, knjigu – sjećanja o domaćim (mada je i ovo, vidjet će se odmah, kao i mnogo šta drugo tu, sumnjiva i prilično kvarna odrednica) muzičarima iz, takozvane i stvarne, zlatne ere našeg rock’n’rolla i popularne muzike. Sličnost s mnogima je što se i tu u pozivu koristi anakronizam – kad god se kaže „hrvatski (srpski...) rock’n’roll“, a da se misli na period prije devedeset i prve, to je falsifikat – dok je pak razlika spram drugih projekata slične vrste, u ovoj potpunoj ekspanziji kulturalne i medijske nostalgije, u tome što se skupljaju privatna sjećanja, što bi se reklo – *off the record*.

Iako se autor to dobro sjetio – mi mu pošaljemo tekst a on potpiše i odnese šnjur – nešto drugo je tu zanimljivo.

* Sveta Tri kralja, praznik katoličke crkve; slavi se 6. januara, kao Bogojavljenje. *Na tri kralja*, posljednja Shakespeareova komedija, u originalu *Twelfth Night*.

I ovdje, kao drugdje, uočljiva je preko cijele pojave široko ispisana metafora: o svakom slomu oficijelnih antologija i pisanja povijesti, bilo gdje, u bilo kojem polju kulture i povijesti u nas. Što ne čudi: ako se doslovno sve od prvoga dana falsificira u ovom kompleksu, od sama nastanka njegovog, historije što mu je prethodila i one za vrijeme njegova stvaranja, pa do danas s ovom post-povijesću – onda kako je drugo moglo biti i u kulturi, kako se moglo to preliti drugačije u nju?

Priče o sjećanjima van službenih – a u kulturi gdje je privatno i javno, kao i odnos ovo dvoje, oduvijek je golem problem, podjednako i shvatljiv i neuralgičan – sve je to kod autora projekta pokazatelj, nesvjestan naravno, potrebe i želje za nečim *istinskim*, za stvarnim, za neuređenim i necenzuriranim. Makar priče i ne bile istinite – jer umjesto institucija, napokon *pojedinci*, ljudi, načelno bar neopterećeni vlastitim društvenim mjestom, od volje donose i prenose sjećanja i događaje. Makar i dopisivali, *dopričavali*, makar – a to je prava riječ – mitologizirali, to je operativni termin iznad svih, točniji i značajniji.

Takav kontinuitet, sve učestalije bavljenje ovim temama, uvijek prije svega izazove gorku i višestruku ironiju kod mene.

Kad sam i sâm imao (ne)sreću da budem urednik prve knjige takve vrste – *Leksikona Yu mitologije* – spektar reakcija ljudi iz hrvatske kulture na projekt bio je tada takav da bi možda zaslužio posebnu knjigu, našu verziju satire o kultur-akademskom (polu)svijetu kakvu pišu Anglosaksonci. Tako, domaći akademik koji igra lijevog nezavisnog intelektualca, napisao je da knjiga „smrdi po kasarni JNA“, a najfantastičnije „mišljenje“, koje me ostavilo potpuno zapanjenog, bilo je ono jednog književnog urednika da je, jelte, „kasno za takvo što jer je HDZ prošao“. Kako je ovo jako! – pedeset godina, a još uvijek ni blizu

dešifrirane kulture zemlje koja kao bauk, kao trajni fantom lebdi nad svime, svesti na – patuljastu dnevno-političku hrvatsku realnost! Trebao bi swiftovski, careyjevski ili bellowljevski zlobni ugao i postupak da se to literarizira, onako kako se u sretnijim okolinama tretiraju zavist, nepoštenje, interesi, ljubomora, ludilo i provincijalna ideološka kratkovidnost.

Svejedno, taj prvi motiv, o sjećanjima na privatne momente, anegdote i asocijacije na muzičare, rokerske autore, trajno je privlačan, bez obzira na nemilosrdno medijsko trošenje ovih godina. Unatoč, kao u gore narečenom projektu, tonu pretjerane lakoće, gdje je sve igranje, zabava bez dubljeg emocionalnog ili drugog angažmana, i svedenost ozbiljnih stvari na vic.

Za neke od nas pak, sjetiti se tih pojava koje su nam u našim i njihovim najsretnijim momentima i najvišem naponu izraza pjevale o životu kao nijedna druga stvar, nijedna vrsta ili polje kreativnog izražavanja i čina – ni čista poezija, ni proza, ni filmovi ni teatar – nego pokret i muzika koji su za nas što smo ih živjeli kao da nam sam život ovisi o njima tolike godine – sve to ima drugu težinu, drugačiju vrijednost.

Javila mi se zato, refleksno kao i uvijek – tu sam na svome polju ionako – serija asocijacija; najprije sam slobodno skakao s jedne na drugu, i svaka je zvala neku drugu, po unutarnjoj logici i vezama koje je teško pohvatati. Asocijacije su se slagale, premetale, pravile kombinacije, stvarale veze harmonične i kontrastne, u sukobu. Mozaik što se sklapao od stotine muzikanata i događaja, kojima sam osobno svjedočio i onih prenesenih, po čuvenju, uobličavao se gotovo strukturirano, i horizontalno raspoređen, izgrađivši na kraju vertikalnu, tamo gdje treba: na vrh, na tri autorske i izvođačke pojave, na, da se (mrvu samo) ironizira,

Sveto Trojstvo one velike scene. Do točke kad se napokon poređao privatni triptih, neoslikan; ili omnibus, nesnimljen.

I.

Fajter ili Ne upoznaji svoje idole

Nekadašnji „urbani gerilac“, kako su mu tepali (čini mi se da je frazu smislio pokojni Darko Glavan, i sam dokraja, nakon godina otvorenosti a poslije uplašeno i skriveno, istinski zaljubljen u njegov rad), vođa beogradskog benda, fajter i bundžija, bio je pojava tako isturena u javnosti u jednom trenutku, toliko i slavan i notoran, voljen i u strahu omrznut od institucija i malograđana, da je postao kao kakva mjera za rock'n'roll, emblematska ličnost, onako kako ju je percipirala jugoslavenska kultura. Od trojice autora, junaka priče, jedini pjevač-frontmen bez instrumenta u ruci, sasvim naprijed i na sredini pozornice, komandirao je svojim ostrim bendom i zborom tisuća; pjevao gorke, naturalističke balade i žestoke pjesme o polusvijetu iz javnih zahoda, pjevao o potrošenim ženama i gradovima, o iznajmljenim sobama – *bez arsenovske romantike nad motivom!* – ali i o jutrima kad sviće sunce nad urbanom panoramom, o mogućnosti bijega iz okoline i pokušaja da se drugdje počne iz početka (a da nije slušao Springsteena kojem je ovo primarni narativ); pjevao je o prevarama, ljubavnim i društvenim. Pjevao je – kao i svi najbolji – o slobodi, o njenoj mogućnosti barem. Uz snagu i ozbiljnost, poetičnost iz grubosti, žestinu i intimnost, uz taj i takav naboj, imao je u sebi suprotnost – i pravi poljubac smrti za sebe samog – crtu zabavljača: pravio je i humorne pjesme, pričao je viceve, igrao na granici istinite i hinjene vulgarnosti. Po privlačnosti njegova bunta, po

identifikaciji i ljubavi, po upravo bokserski borbenom stavu, po karizmi – kao na najmoćnijoj fotografiji, poslije tragičnog koncerta 8. veljače 1982. u Zagrebu, gdje pjevač drži raširene ruke u zraku, sa stisnutim pesnicama, kao bokserski šampion, kao Stjepan/Stevan Filipović u Valjevu, kao Jim Morrison ili, čak, u citatnosti tada prešutnoj, impresivnoj i ironijskoj jednako – kao Isus. Kasnije iste godine, objaviće sljedeći album na kojem nije slučajno pjevao: „Sljedeći sam koga će da razapnu na krst“.

Po svemu tome, jedno vrijeme nije mu bilo para i ne čudi iz toga što mu je onda pripalo da bude i autor koji će naslovom klasičnog romana Thomasa Wolfea *Look Homeward, Angel*, u strahovitoj parafrazi, „Pogledaj dom svoj, anđele“, otpjevati apokalipsu, sedam godina prije nje. Ne naslutivši je – znajući.

Nikad mi nije postalo jasno zašto je tako pao. Prvo u magle, privatne i javne, sve više, u nedostojan humor i na kraju, kao građanin, najgore od svega, u najstrašnije idejne zablude – on, koji je govorio u ime svih, odabrao je u raspadu samo jedne. Nisam mogao uzeti distancu pa me taj slom bolio istinski, žuljao godinama. Pokušavao sam ga pred sobom i pred drugima opravdati, ponekad potaknut njegovim zaraznim, endemskim inatim i nepopustljivošću u vremenu konvertita. Uglavnom sam se sramio, kao da sam odgovoran za to.

Sreo sam ga napokon, kad se već sve dogodilo, nekoliko godina poslije našeg kolektivnog udesa – zatekao ga u mračnoj diskoteci u blizini rotterdamske luke, gdje su se skupljala gastarbajterska djeca, izbjeglice i kriminalci iz bivše Jugoslavije. U doba kad se sve smanjilo, kad je sve palo i demistificiralo se, umjesto negdašnjeg hodajućeg rokerskog boga – zatekao sam sjenu, šepajućeg palog anđela.

Sjedio je – jedva! – i ne delimično, nego upravo opsceno pijan na barskoj stolici nasred male bine i držao se za štang u posađenu na sredinu, srebrni kolac (za nabijanje?) za koju se, osim vikenda kad stižu „pevači“, drugim danima u tjednu drže strip-tizete. Klinci i polusvijet smijali su mu se dok je, između pjesama puštanih s matrice, čitao svoje pjesme s papira, zaplićući jezikom, bez daha, kao da se guši. Prvo su se smijali od prepoznavanja – potvrđivao je na djelu svoj imidž iz posljednjih godina. Onda su prešli u zlo, kao u Andrićevoj priči, kad se fukara smije posrnućom pelivanu. To je bila smrt na sceni, umiranje pred publikom, bolna poput privatne sramote.

Ali on nije popuštao. Nastavio je, tvrdoglavo, držeći se za onu nesrećnu štang u – sve dok polako nije prestajalo biti smiješno. Publici se vidno počeo kameniti prezirni osmijeh, neugoda se proširila. Odnos snaga mijenjao se tako sigurno da se to moglo dotaći. On je izdržavao, sve tako ogoljen, više rundi nego što je rulja, sigurna u sebe, mogla izdržati. Upravo to – rundi. On je bio bokser one večeri, i tamo i tad a ne kasnije pomislio sam baš to: „Kao Jake LaMotta“, onako kako ga je igrao De Niro u *Razjarenom biku*. Napravio je, postao sam svjestan, svoju strategiju, neočekivanu varku – jedinu moguću: postoji u boksu trik koji u Americi u slengu zovu *rope-a-dope* – dati se satjerati u konopce, gurnuti ih leđima najdalje što se mogu nategnuti i – pustiti da protivnik udara koliko može, braneći se onoliko koliko je dovoljno da se ne padne. Pustiti ga treba da udara, da navaljuje, da se izdivlja, dok se sam ne iscrpi, dok ne ostane bez snage. To je najteža i najopasnija strategija, naravno, jer je rizik da se ne izdrži, a cijena svakako da borac koji prima udarce bude izubijan do granica, do nesvijesti, do ludila. A kad kroz polusvijest osjeti da se protivnik istrošio, mora se tada sabrati u sekundi, reorganizirati snagu preostalu i što brže i sa što više

iznenađenja vratiti udarac, kratkim direktima u povratku, da se iznenadi protivnik, i dok se – što mogu samo najbolji borci – u najvećoj brzini ne pripremi i otvori napokon prostor za uzvraćanje, za kaznu – za nokaut – onako kako je Ali u Zairu '74. pustio Foremana da ga izlupa, sve dok ta neman gotovo mitske snage nije ostala bez sapi, bez imalo jačine.

I pjevač je izdržao, dok se sva lica nisu ukočila, (p)o(d)smijeh nestao, pogledi se počeli spuštati na pod. Nitko pak nije izlazio. Jedino po vlastitim pravilima i uvjetima on će napustiti pozornicu, nikako drugačije. I tako je učinio, na kraju mučenja koje je trajalo... pola sata? sat?, otišao je, uz mlak pljesak, od olakšanja najviše, što se međusobno ogledavanje završilo, što je klanje prestalo.

Prišao sam mu kasnije u kafeu kluba gdje je sjedio za šankom, kao da ništa nije bilo, kao da maloprije nije izveo nešto nevjerovatno: sjedio je sam – on, roker koji je možda prvi u nas imao tjelohranitelje. Jedva se držao i tu, povijen, pravio grimase kao da mu bol probada tijelo, trljajući jednu ruku po dužini drugom kao da mu je nestalo krvi u njoj.

Dao sam da mi potpiše knjigu, jedva vjerujući da je to isti čovjek, da su stvari na ovo izašle. Znao sam da neću moći ne reći bar nešto, ne spram ovoga stanja, nego zbog onog strašnog ranijeg, moralnog, zbog njegova držanja u našoj katastrofi. Spremio sam se na vlastiti momenat, manovski, jasperovski, vjerovatno zbog takve moralne samouvjerenosti i smiješan, možda i nezreo ali zato ne manje iskren:

„Zašto si ono govorio? Zašto si nas razočarao, Boro?“

Pogledao me mutno odispod, jedva me fiksirajući. Sad nema nazad. Suviše sam ga volio nekad da ne bih rekao, to sam

dugovao sebi i njemu. Mogao mi se dakako podsmijehnuti, kao publika njemu maloprije; mogao je – iako osjećam kao što sam i tada da neće – i naljutiti se, otpičkarati me kratko, u svom stilu; mogao je bilo što. Kao da se nečega sjetio, međutim, i odjednom zadigao rukav na majici. Imao je, u međuvremenu istetoviranog, dvoglavog orla ispod ramena. Isturio je to prema meni i provalio iz grla, napuknuto:

„Slušaj – ako si Hrvat – budi Hrvat do jaja.“

O, moj Bože, da je bar bilo ikoga iznad nas, sveznajućeg, tko bi vidio obje strane, da može vidjeti u obje glave pa da u tom trenutku dohvati sve nanose i ove i svih naših zabuna...!

Nasmijao sam se tada, a suze su mi došle zapravo i zagrcnuo sam se kao povrijeđeno dijete – upravo što sam i bio u tom trenu ponovo, onaj dvanaestogodišnji dječak što njuši unutrašnjost omota albuma njegovog benda, omota što je mirisao kao privatni raj.

Bilo je posebnosti u susretu svejedno, tvrdim, nešto se jest dogodilo, na stotinku, na dah, postavilo se važno pitanje, prekinula se šutnja barem na sekundu. U zraku gore, to se vidi. (Ili barem hoću da mislim da je tako.) Bilo je... sve dok sekundu poslije on nije progovorio ponovno, onom najglupljom, ponižavajućom rečenicom: „Ja sam bio uz svoj narod.“

Čarolija, ma bila negativna, impresija što je tren moralnog ogleđanja, makar ovakvog, balkanskog, što znači uvijek dijelom neozbiljnog, farsičnog, tu između bivšeg obožavatelja i idola, obojice što su ipak, još uvijek, nosili nešto, ma zrnce od svoje davne i potpune čistoće, sve se to raspršilo i zazvonilo tupo, neinteligentno, nedostojno.

Ustao sam, pružio mi je ruku – opet fajterski, reagiravši prije mene ovom naklonošću, pristojno, barem u formi – i ja sam znao da je to rastanak, koji njemu naravno ništa nije značio, ali za mene, za moj vlastiti unutarnji svijet, za sve što sam tolike godine čuvao u egzilu kao najveću i najdragocjeniju stvar – to je bilo opraštanje od najvažnijih godina, zadnje zbogom nečemu što nije preživjelo netaknuto. I koliko god sam se trudio da budem tužniji nego što sam uistinu bio, i ljut zbog toga, znao sam, sigurno sam morao znati, da mi je zapravo laknulo, da sam odrezao teret bez kojega će biti neobično i nakon kojega ću biti drugačiji, tvrdi, možda hladniji, sebi manje poznat, ali s jasnijim pogledom, i s manje boli.

II.

Pobjednik, ili o mudrosti

Vrhovni komandant, figura oko koje se na rock-sceni okretalo i mjerilo sve, i nadolje i nagore, i prije, i tijekom i poslije njegove vladavine; kojeg se voljelo toplo i mrzilo gorko, s primalnom energijom, ogovaralo i obogotvaralo, u njegovom Sarajevu i u cijeloj Jugoslaviji, kako onda tako i danas (amen). Po ambicijama, autorskim, a bogme i komercijalnim, nit je koga bilo niti će vjerojatno biti da bi ih postavio toliko visoko i onda ih ostvario – i to, što kažu Englezi, s dividendama. Ako je ovo s vrhovnim komandantom šala i hiperbola, bar je po tome istinito što je, kako god se stvari okretale, ljudi i trendovi dolazili i odlazili, kakve god pravio ploče i muziku, uvijek i jedino ostajao zaista na *vrhu* – netko oko koga se ne može obići, bez koga i bez čijeg se utjecaja, više ili manje vidljivog, ne može, svidalo

se to ljudima ili ne. Njemu ni rat ništa nije mogao – štoviše, za to je vrijeme, kao da ono sve nije bilo dovoljno, postao i svjetski poznat, jedini zapravo, i do te mjere etabliran da se više ne mora ni bojati da bi se to još moglo promijeniti.

Čovjek iznenađenja, neočekivanih manevara, kao da je uvijek bio korak ispred drugih, čak i kad je slijedio trendove znao ih je iskoristiti da se oni poslije, prigrljeni, po njemu mjere, ili da se bar vidi da je stavio nogu u štok vrata, da ne može ništa proći bez njega. Bio je, kao što je i sad, naprosto *brži* od drugih, dalekovidniji, lukaviji svakako. Jedna beskrajna inteligencija i netransparentnost vlastitih motiva izbijala je iz svake izgovorene rečenice, ako ne uvijek iz djela. Uostalom, bio je prvi i jedini intelektualac i biznismen naše scene. Neuhvatljiv u svakom smislu.

Nije me trebalo čuditi onda, evo se smijem danas, da sam naletio na njega isto tako neočekivano, bez mogućnosti da se priprelim.

Moj beogradski prijatelj i kolega iz vojničkog benda, godinama je ravnao velikim orkestrom s kojim je ovaj Sarajlija, kako bi Peca Popović rekao, zaludeo svet, ali nisam se htio gurati i koristiti tu, odjednom nastalu, „blizinu“. Kad su prvi put imali koncert ovdje u Amsterdamu, prijatelj i ja družili smo se kao i svaki put, sve dok mu nije zazvonio telefon.

Zove ga *šef*. Izgubio se u centru i ne zna naći put do hotela. Kažem, pitaj ga šta vidi oko sebe.

„Željezničku stanicu.“

„Reci mu da smo na pet minuta od tamo.“

I tako smo se upoznali: ona čuvena mladolikost, fizionomija ista, nepromijenjena tolike godine, malo me zatekla ovako iz blizine. Pogled procjenjivanja, oštar, kao policijski, fiksira te prvo, pa tek onda osmijeh. Sve je od tada, međutim, postalo zbunjujuće, do zamagljenosti, i šibalo mi je sto

pitanja, najlogičnijih, koja su me zbunjivala još više s obzirom na to što je uslijedilo.

Mogao je zvati na sto mjesta, iste bi se sekunde slali auti da ga pakuje gdje god bio; mogao je, jednostavnije, uzeti taksi. Mi smo se, međutim, popeli u tramvaj. U sredini, na zglobu, stajali smo tako jednog sunčanog jesenjeg dana nas trojica, a meni se činilo da haluciniram na trenutke, zbunjenost me bila potpuno zalila. Rutinirano je otišao do vozača i uredno kupio tri karte. U Amsterdamu tada nije bilo kontrole u javnom prijevozu, pa moj prijatelj, frajerišući se malo, reče da nije trebao, jer „ko će da nas vidi“.

„Pusti“, odgovorio je, kroz stisnuta usta, jedva čujno; i inače, primijetio sam, govorio je onako kako je Momo Kapor jednom opisao socijalističke moćnike, tiho i mrmljavo, sebi u bradu, svakako da ga ne razumiješ dobro pa ili moraš pitati još jednom šta je rekao ili prešutjeti, što čovjeka odmah dovede u podređeni položaj.

„Znaš kakvi smo. Samo nam to još treba.“

Iz ove male pukotine u stijeni, naslutio se u sekundi čitav klanac u pozadini – o uvidu, o osjećaju za realnost, o tome što smo i kakva nam je, „bivšima“, reputacija. To je bila mala lekcija o pragmatičnosti i realitetu, tim više iznenađujuća budući nitko ne bi pomislio da s onakve pozicije, iz pretpostavljene kule od slonovače – rada, skladanja, studija, najboljih koncertnih dvorana, susretanja sa svjetskim izvođačima i javnim ličnostima – ima uopće sekunde vremena za bavljenje ovakvim svakodnevicama s tužnim i sramotnim implikacijama po nas, za taj, bez obzira na podjele, vječni i uporni kolektivitet, bratstvo po sirotinji i prevari, po muljanju. Sjetio sam se kako su ga neki zvali Titom, s pozitivnim i negativnim tonom jednako. Bilo je

tu nečega: poznavanje naroda u njegovoj realnoj, stvarnoj slici, a u isto vrijeme bivanje sto milja iznad. Biti moćan, i to bez arogancije i bez prezira, baviti se stvaranjem nečega trajnog, što će ostati, a svejedno i još uvijek pripadati tom narodu, jer je familija takva kakva ti je zapala, nemaš druge, i ako uzimaš najbolje od nje, ne znači da si slijep spram najgoreg.

Otpratili smo ga, otišao je bez pozdrava, što je mene uvrijedilo („jalijaš ostaje jalijaš!“), ali me zato dan kasnije, pred trijumfalan koncert, toplo dočekaao, sastavivši tako u cjelinu drugu polu iz gornje usporedbe o njegovoj psihologiji sličnoj političaru i moćniku – malo ti spusti bez obaziranja, dadne ti *cold shoulder*, kako kažu Englezi, a onda popravi drugi put, srdačno i s datom ti važnošću (pravom ili hinjenom), tako da se osjetiš dobro.

Kasnije, razmišljajući o tom po svemu neobičnom susretu, vraćajući se na zbunjujuće iskustvo (kad smo mislili da nas, nakon svega, *više ništa* ne može zbuniti), shvatio sam da mi prija ta sitna anegdota, da mi je saveznik na delikatnom nivou. U njoj je bila potvrda stečenog što su nam protekle godine donijele: učenje, spoznaja o sebi i o svijetu, valjda i zrelost i, usudimo li se reći, malo mudrosti? Pronalaženje, nakon što smo katapultirani nemilosrdno iz domaje, svoga mjesta pod suncem, stvarnog, materijalnog, gdje se čovjek osjeća komotno, i simboličnog, gdje se pravi kontekst za postojanje i, jednako važno, za rad, što je jedino moguće tu gdje smo obojica, vani, van zemlje iz koje smo došli, kako god se zvala i kako god se sad zove.

I, rekla mi je anegdota nešto o tankoj (crvenoj?) liniji, *tajnoj vezi* između zdravlja, zdrave pameti, jedva sačuvane i, kako će se vidjeti, stalne opasnosti od ludila, kojeg smo izgleda zaobišli.

III.

Ἀτλας ili nositi više nego se može

Nije to bilo davno. Važno je napomenuti, budući je teško vjerovati da čovjek još može tako, u prilično ozbiljnim godinama, regresirati u naročito stanje: kao tinejdžerica s tremom, sjedio sam s telefonskim brojem na papiru ispred sebe i odgađao poziv.

Odgađao sam zvati jedan živi kult, najpoznatijeg osamljenika, *reclusea* jugoslavenskog rock'n'rolla i, eventualno, razgovarati s njime o poslu.

Od svih koji su stvarali našu scenu, on je ostao pojava koju je najteže objasniti. U milijun kontradikcija, u čudu da je na onakav način uopće pjevao i progovarao, da je imao toliki uspjeh bez kompromisa, da je toliko utjecao na druge – beskrajan je broj imitatora, ne čak toliko u muzici, koliko u literaturi, što ih je imitiralo njegov naročiti spoj visoko intelektualističkog i kolokvijalnog. Rekao bih da od Arsena nitko nije bio toliko imitiran.

Među trojicom ovdje navedenih, bio je najradikalniji. Najdirektnije politiziran, s angažiranim tekstovima i metaforama o zakonski kažnjivim temama, a bez sigurnosnog pojasa humora prvog junaka priče i bez lukavo građene društvene uloge i *hit and run* strategije, udaranja pa povlačenja, drugoga lika ove storije. Kod trećega i završnoga pak: zbog njegovih beskrajno strasnih i srčanih prvih ploča, siline nastupa (koja se prva i najbrže troši, nitko takav intenzitet ne može dugo držati jer je poput prirodne nepogode), zbog samoubilačke dosljednosti, vjerovalo mu se bez ostatka, potpuno. Zato je njemu, više nego ikome ikada na našoj sceni, dopalo da nosi najteži teret, da se postavi tako pa da publika tragično pročita (ili učita) u

njega da bi on mogao biti taj s Poslanjem, s misijom koju nitko nije mogao ispuniti.

Sav užas i uzbuđenje toga, te zapanjujuće situacije, uz milijun priča opisao je najbolje, *ex post facto*, pisac Boris Dežulović, ni sam, čini mi se, sasvim svjestan koliko sljedeće sjećanje zapravo govori, u priči o davnom splitskom koncertu kad su iz razjarene publike, poneseni, neki počeli skandirati:

„Džoni, vodi nas!“

Na što je on, sasvim dešperirano, bez mrve šale, odgovorio:

„Kuda, u pizdu materinu?!“

Kontekstualno treba ovdje: kod nas, jednom je postojala era kad su rock-muzičari bili društvena činjenica s kojom se moralo računati, ako ništa zbog toga jer se svi totalitarni režimi boje ideja, budući ih uzimaju ozbiljno. Tu gdje je zato s podcjenjivanjem ponavljan kliše o tome kako „neće valjda muzikanti s gitarom voditi revolucije“ – može li danas itko zamisliti takvo pitanje? – učinilo se, dakle, na trenutak, da se ukazala mogućnost, iluzija, što god, da bi jedan autor koji se izražava stihom i muzikom, mogao povesti ljude u – šta? – društvenu akciju, oslobođenje, ili za neke, s nevjericom, u nacionalnu, nacionalističku revoluciju? Da se takva perspektiva javila kao stvarnost, kakva to onda mora da je težina bila u autoru, implicitna ili stvarna, s obzirom na sasvim konkretne konzekvence? Pucali su naši umjetnici iznutra i zbog manjih stvari, manjih presija. Ni vani, od tamo gdje je stil došao, zbog različitih konteksta, nije bilo analogije koja bi pomogla – ni Dylan, ni Lennon, ni Sex Pistols nisu *realno* stavljeni na ovakvu probu. Samo nekoćicina rubnih ili nezapadnih pojava – Bob Marley (utjecaj na izbore na Jamajci 1976, sprječavanje građanskog rata, atentat), pa nekoliko afričkih pjevača i, recimo, možda Visocki na Istoku, imalo je manje-više sličnu težinu.

Naš autor je neobjašnjiva pojava i inače, a tek se uz raspad svega, s distancom, i uz njegovo povlačenje moglo shvatiti zašto je na kraju, poslije kraja, morao reagirati tako kako jest. Pući, na komade.

Kad sam napokon okrenuo broj telefona i javio mi se poznati glas, nepogrešive intonacije i boje, uvidio sam koliko je to sve koštalo.

Tri sata halucinantnih monologa, uglavnom, pitanja na koje govornik sam daje kriptične odgovore, logoreje i povlačeće dvo-smislenosti, hiperbola i pretjerivanja, momenata fantastične lucidnosti, neočekivanih pitanja (poneko i meni) i zaključaka (bez čekanja odgovora), jedan potpuno hermetičan, samoza-tvoren svijet sve skupa, rečenice i fragmenti naracija labirint-ski kao iz modernističke proze, bez ključa i izlaza. Ne sjećam se kad sam bio tako iscrpljen nakon ijednog razgovora, a vodio sam ih, Bog zna, mnogo dotad.

S tugom i olakšanjem spustio sam slušalicu i trebalo mi je dugo da se saberem (kakav crni posao?!). Još jedan rastanak. Htio sam, pred sobom, završiti stvar poetično, misleći o njemu kao hamletovskoj figuri, od najočitijeg, rečenice koja se prva, s iro-nijom nudila, o metodi u njegovom ludilu, ili nježno sentimen-talno, horacijevski, good-night, sweet prince. Ali zgorčilo se suviše, žignulo prejako pa se javio glas, neželjeno surov, bolno grk, u Polonijevoj premetaljci, kao epitafu:

*That he is mad, 'tis true; 'tis true 'tis pity;
And pity 'tis 'tis true –*

*Da lud je, istina je, istina je, šteta!;
i šteta je što je istina.*

Poslije kraja

Iz pozicije onih koji su mnogo izgubili, pogotovo kad se ovakvi duhovi pripozovu nanovo, lako se prijeđe u prezir spram današnjice kod nas, u saznanju da takve čarolije i persistentnosti kakve su imale ondašnje pojave izvjesno više neće biti. Ima li, naime, itko tko bi pri zdravoj pameti rekao da će se sjećati ovih iz prošlih dvadeset godina, jednako dobrih ili loših? I lako bi se dala izazivački baciti rukavica u lice stvarnosti, onako kao u naslovu prve Cohenove poetske zbirke: *Let us compare mythologies* – Usporedimo mitologije!

Pada mi drugi citat napamet, ipak, iz istog vremena: *We need new mythologies*, kako je govorio Jim Morrison, mnogo priježnije, prispodobnije za ovo stanje. Trebamo ih, nove mitologije, iako sumnjam da ćemo ih još naći i stvoriti. Možda uopće nećemo.

No, s umorom od težine onoga doba, a s tolikom iritacijom spram sadašnjeg, između dvoga – moralo bi se pokušati. Nema nam druge.